

RECENSIES

In 1970 fuseerde DUX samen met de bladen van de hervormde, de moderne en de christelijke jeugd raad tot *Jeugd en samenleving*. Vele bladen zijn aan de deconfessionalisering financieel te gronde gegaan, maar DUX heeft zakelijk altijd een gezonde basis gekend. Zelfs zijn autoritair aandoende naam heeft in de stormen tegen het gezag niet hoeven te wijken.

De fusie is dan ook logischerwijs voortgevloeid uit de ontwikkeling, die dit 'katolieke' maandblad in het denken over jeugd en opvoeding heeft doorgemaakt, en mag gezien worden als een zeldzaam voorbeeld van optimale voltooiing van 'katolieke' emancipatie in de zin van integratie in de Nederlandse samenleving met een eigen inbreng. Aan de start in 1927 was DUX een door en door 'katoliek' tijdschrift, waarin de opvoedingsbeginselen uitsluitend werden afgeleid uit het kerkelijk denkkader en het dagelijks leven werd herleid tot een rooms gedragspatroon. In 1970 heeft DUX zich ontwikkeld tot een 'neutraal' blad, waarin de pedagogische principes uit de algemene samenleving werden afgeleid en een 'katoliek' leven niet meer van het gewone leven was te onderscheiden.

In 1977 - een halve eeuw dus na de oprichting van DUX - daagde de redactie van *Jeugd en samenleving* een groep historici - in meerderheid op de een of andere manier betrokken bij de Nijmeegse universiteit - onder voorzitterschap van Anton G. Weiler uit om aan de hand van een analyse van alle verschenen jaargangen van DUX zichtbaar te maken, hoe die voltooiing van de emancipatie zich heeft voltrokken. Het ligt voor de hand dat de werkgroep zich concentreerde op de hoofdthema's in DUX. Dit blijken er zes geweest te zijn. In zeer leesbare artikelen zijn zij ieder afzonderlijk uitgewerkt: de ontwikkeling van pedagogische en psychologische opvattingen (door Henk de Wolf); de godsdienstpsychologie rond Han Fortmann (door Willem Berger en Jacques Janssen); de plaats van seksualiteit, huwelijk en gezin (door Hanneke Westhoff); het 'katolieke' arbeidsetos (door Petra en Henk de Wolf); de 'katolieke' jeugdorganisatie (door Peter Selten); en het werken met de jeugd (door Hans van Ewijk). Jan Bank nam het voor zijn rekening om het historisch decor van DUX - de wereld waarin het blad leefde - te schetsen en Jan Roes ging de institutionele ontwikkelingsgang van het blad na. De artikelen van Henk de Wolf, Hanneke Westhoff en uiteraard ook die van Jan Bank en Jan Roes bestrijken de gehele periode van het bestaan van DUX, de overige artikelen daarentegen bestrijken om niet altijd even duidelijke redenen slechts een deel van die periode. De bundel wordt geopend met een korte verantwoording door de werkgroepsvoorzitter - in het dagelijks leven mediaevist te Nijmegen -, die in vergelijking met de andere auteurs - schrijft in een proza van een opvallend abstractie-niveau. De uitgave bevat verder een handig overzicht van diverse praktische zaken als uitgevers, redacteurs en dergelijke. Het geheel is functioneel geïllustreerd met afbeeldingen uit DUX, die op hun manier het verschuivend jeugdbeeld van DUX laten zien.

DUX is tot het einde een opinie- en informatieblad geweest voor opvoeders. Hoewel de titel van de bundel anders suggereert, werpen de artikelen echter alleen licht op de verschuiving van de idealen, die (voornamelijk 'katolieke') denkers over de jeugd en enkele topfiguren uit het organisatieleven koesterden. De grote groep van 'veldwerkers', laat staan de jeugd zelf, komt niet aan het woord. Over de receptie van DUX' invloed bij hen, voor wie DUX was bedoeld en over wie DUX werd volgeschreven, krijgt men helaas geen informatie, ook niet in de artikelen van Peter Selten en Hans van Ewijk, waarin enige reflectie op de relatie theorie-praktijk aanwezig is; ook Jan Bank houdt beide groepen zoveel mogelijk van zijn historisch decor weg, zodat het kader van de bundel wel erg eng is. De titel van de bundel zegt dan ook veel meer over de redactie en het schrijverscorps van DUX dan over de doelgroep en de jeugd zelf. Eerlijkheidshalve teken ik bij deze kritische noot aan dat de pretentie van de werkgroep een beperkte is geweest, doordat men uitsluitend de jaargangen van DUX als documentatie heeft willen gebruiken. Bewust is dus hier de geschiedenis van het 'katolieke' jeugdwerk uit slechts één - beperkte, zij het belangrijke - invalshoek bekeken. Maar als men zich de slankheid van de historiografie op dit punt realiseert, dan prijst

men zich met de verschijning van zo'n bundel al oprecht gelukkig. Dit doet men temeer, als men kan constateren dat de auteurs erin geslaagd zijn om een gezond evenwicht te bewaren tussen een begripvol benaderen van en een kritisch staan tegenover het deels eigen verleden.

Tussen begin en einde van DUX heeft de werkgroep een drietal subperiodes onderscheiden: 1927-1941, 1947-1960 en 1960-1970. In de eerste periode is er rond 1932 weer een ce-suur aan te brengen. Tot dan toe was DUX een tijdschrift van priesters voor priesters, die zich met de opvoeding van de 'rooms-katolieke' rijpende, voornamelijk schoolvrije jeugd tussen 14 en 16 jaar bezighielden, geheel conform de toen in 'katolieke' kring gehuldigde opvattingen - nog niet gehinderd door wetenschappelijke inzichten -, dat ouderen de dure plicht hadden om de jeugd te leiden, dat het doel van de opvoeding was van ieder kind een brave 'katolieke' te maken, dat leven volgens de 'katolieke' deugden- en zedenleer belangrijker was dan natuurlijke ontplooiing en dat daarom de priester de aangewezen jeugdleider was. Vanaf 1932 wendde het blad zich echter ook tot leken in het vormingswerk, maar de overmaat aan pastorale en (leken) apostolische ijver bleef. De jeugd behoeden voor de gevaren, waaraan geloof en zeden en dus zijzelf bloot stonden, was het 'Leitmotiv', zodanig dat men zich welhaast niet aan de indruk kan onttrekken dat redactie en auteurs hun eigen rigoureuze beleving van de moraal als norm stelden en vandaaruit de jeugd in een poel des verderfs ten onder zagen gaan. Het is daarom des te jammer dat de belevingswereld van de jeugd buiten beschouwing is gelaten, want nu blijft de interessante vraag onbeantwoord, of datgene wat hierover in DUX valt te lezen, de werkelijkheid weergeeft of dat er voortdurend een schijnwerkelijkheid werd opgeroepen, nodig om de juistheid van het eigen inzicht te kunnen staven.

In 1941 verdween DUX geruisloos van het toneel, welhaast zeker daartoe door de bezetter genoopt, om in 1947 een nieuwe start te maken. Tussen haakjes: de halve eeuw uit de ondertitel is dus wel aan de zeer korte kant. Betekenisvol was de wisseling van uitgever. Als zodanig gold niet langer de door de clerus geleide Interdiocesane Jeugdcommissie, maar de Katolieke Jeugdraad voor Nederland, waar leken (onder anderen Cals) aan de touwtjes trokken. De redactie, die in 1947 aantrad - onder anderen Han Fortmann, N. Perquin en vooral Lène Coenders —, inspireerde tot een uitbreken uit het keurslijf van de (kerkelijke) moraal. Dat geschiedde aanvankelijk heel aarzelend. Hinken op twee gedachten, dat deed DUX in de jaren vijftig onmiskenbaar. Maar de richting, die Lène Coenders al vroeg aangaf: de jeugd benaderen vanuit haar eigen behoeften door meer naar haar te luisteren dan vanuit een moralistisch a priori één gedragspatroon voor te schrijven, won steeds meer veld; de wijzigingen in het maatschappelijk bestel en de wetenschappelijke ontwikkeling van de pedagogiek en de psychologie waren daaraan niet vreemd. De normatieve leidsman had zijn beste tijd gehad. Rond 1960 overwon DUX het dualisme. Voorgoed koerste het in de richting van wetenschappelijk gefundeerde analyse van de jeugdproblematiek als onderdeel van de algemene maatschappelijke ontwikkelingen. De context was niet langer meer de 'katolieke' wereld alleen. In 1961 trad de eerste 'niet-katolieke' tot de redactie toe en in 1964 verdween het predicaat 'katolieke' van de titelpagina. Uit programmatisch oogpunt was de fusie slechts een kwestie van tijd geworden.

Deze ontwikkeling springt in vrijwel alle artikelen duidelijk naar voren, het illustratiefst in die van Hanneke Westhoff en Jan Roes die zich - het zij er bijgevoegd - in dit opzicht ook met de dankbaarste onderwerpen hebben beziggehouden. Het is, alsof men leest 'over herkomst en wording van de moderne katolieke', woorden die Jan Roes dan ook als ondertitel bij zijn bijdrage heeft geplaatst.

Tot slot dit. De lezer, die inmiddels flink geïrriteerd is geraakt door mijn - voor deze gele-

genheid aangepaste - schrijfwijze van het woord 'katoliek', zij gewaarschuwd. Spellingbeheersing is niet de sterkste zijde van dit boek. De voor de gebruikers van de voorkeurspelling vaak ongewone woordbeelden komen hopelijk niet uit de kokers van de auteurs. Het ligt voor de hand te veronderstellen dat deze ongelukkige gang van zaken voortvloeit uit de omstandigheid dat het boek oorspronkelijk is verschenen als themanummer van *Jeugd en samenleving*. Maar niet alles wat welzijnswerkers voorstaan, hoeft een weldaad voor hun doelgroep te zijn.

J. Bosmans

Doeko Bosscher, *Om de erfenis van Colijn. De ARP op de grens van twee werelden (1939-1952)* (Alphen aan den Rijn: Sijthoff, 1980, 480 blz., f95,-, ISBN 9021825724).

De periode 1945-1952 bracht de ARP in de oppositie door. Verkiezingsnederlagen en ledenverlies waren haar deel. Haar verzet tegen 'vernieuwing' (doorbraak), haar visie op de sociaal-economische vraagstukken en haar vasthouden aan gezagsherstel in Indonesië isoleerden haar volledig en in dat isolement werd zij ook nog eens door innerlijke twisten verscheurd. Volgens Bosscher kwam dat, doordat de antirevolutionairen niet wisten te ontsnappen aan de greep, die Colijn ook na zijn dood in 1944 op hun partij had. Colijn was na 1939, toen hij de ARP op een onhandige manier uit het regeerkasteel had gemanoeuvreerd, de leider gebleven en zijn twijfelachtige houding in het begin van de bezetting had daaraan niets afgedaan. Na 1945 veranderden de mentaliteit en het wereldbeeld van de ARP niet; de noties op het terrein van de sociaal-economische, koloniale en internationale politiek leende men - haast als vanzelfsprekend - van Colijn. Sommigen in de partij, de CNV-vleugel onder aanvoering van Ruppert voorop, realiseerden zich weliswaar dat het politiek en electoraal verstandig was om zich krachtig te laten horen in het koor, dat Colijns crisisbeleid wegzong, maar als puntje bij paaltje kwam, deed iedereen zijn best om Colijn hoog op het voetstuk te houden. Behalve één, Gerbrandy, de gemankeerde De Gaulle in Nederland, zoals Bosscher hem portretteert. Deze Gerbrandy maakte het het partij-establishment extra moeilijk. Sinds hij in 1939 was toegetreten tot het kabinet-De Geer, gold hij als degene die de val van Colijn definitief had gemaakt. Na 1945 toonde hij bovendien geen mededogen met Colijns aberraties in de eerste bezettingsmaanden; hij schroomde niet om Colijn de Nederlandse Pétain te noemen en dat stond natuurlijk gelijk aan het bevuilen van het eigen nest. Maar ideologisch, vooral in sociaal-economische zaken en ten opzichte van Indië, was hij zuiver op de graad; voor menige antirevolutionair belichaamde hij het militante calvinisme en vertegenwoordigde hij het antirevolutionaire beginsel zelfs authentieker dan Colijn, zodat de partijtop nauwelijks om hem heen kon. Bij dit alles voegden zich 'onpeilbaar diepe frustraties' als gevolg van een wijd verbreid onbegrip dat men het aan zichzelf te wijten had dat men buiten de gemeenschap der gouvernementele partijen was komen te staan; op grond van de fiere houding van de partij in het verzet voelde men zich onheus bejegend door de andere partijen. In 1952 leek de ARP door weer deel te nemen aan de regering terug te keren naar de realiteit, maar voor de linkervleugel geschiedde dat te schoorvoetend, terwijl rechts sprak van een desastreuze overgave aan de revolutie, nu de partij koos voor samenwerking met onder andere de PvdA. Dientengevolge bleven de tegenstellingen voortwoekeren en kwam er voorlopig geen einde aan de verkiezingsnederlagen en het ledenverlies.

Boschers boek laat zich geboeid lezen. Het is een verslag geworden van lotgevallen, die vooral betrekking hebben op de interne verhoudingen. Het optreden van de ARP naar bui-